

19. september 2025

Heilbrigðisnefnd Vesturlands leggst gegn fyrirætlunum sem kynntar eru af hálfu ráðherra Umhverfis- orku- og loftslagsráðuneytis og Atvinnuvegaráðuneytis og eru til umsagnar í Samráðsgátt, Mál nr. S-160/2025. Áform um breytingu á ýmsum lögum vegna einföldunar regluverks og aukinnar skilvirkni eftirlits með hollustuháttum, mengunarvörnum og matvælum. Breytingarnar fela í sér að reglubundið eftirlit sem heyrir undir heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga myndi færast undir tvær ríkisstofnanir. Allt matvælaeftirlit yrði á forræði MAST og eftirlit vegna hollustuhátta og mengunarvarna á forræði UOS. Ekki er fyrir séð hvað verður um önnur verkefni sem Heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga sinnir og eru skilgreind í fjölmörgum lögum og reglugerðum.

Þessi ákvörðun myndi með fela í sér að eftirlit sem heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga sinnir í einni eftirlitsferð myndi verða á forræði tveggja stofnanna og því líklega fela í sér helmingshækkun eftirlitsgjalda. Þessi hækkun myndi að stórum hluta lenda á sveitarfélögum sem reka skóla og leikskóla en á einnig við um staði þar sem seldur er og framleiddur matur. Alls staðar þyrftu tvær ríkisstofnanir að koma að eftirliti þar sem heilbrigðiseftirlitið sinni því í einni eftirlitsferð.

Önnur verkefni sem heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga sinnir en ekki er fjallað um í tillögnum eru sem dæmi; loftgæðamál, hávaðamál, loftmengunarmál, mál er tengjast menguðum jarðvegi, vatnaáætlunum, kvörtunum íbúa, umgengnismálum og heilsuspillandi húsnæði. Fara þarf fram heildarendurskoðun á öllu kerfinu ef það á að umbylta því en ekki bara hluta.

Flutningur verkefna frá sveitarfélögum til ríkisins hefur yfirleitt hækkað heildarkostnað, þá liggur fyrir að heilbrigðiseftirlitin, heilbrigðisnefndir og mörg sveitarfélög hafa gert alvarlegar athugasemdir við málið á fyrri stigum og bent á eftirfarandi:

- Það vantar betri rökstuðning og greiningu á málinu og skortir skilning á hlutverki og starfsemi Heilbrigðiseftirlita sveitarfélaga.

- Áhersla er á að minnka álögur á fyrirtæki og rekstraraðila, en ekki á hagsmunum íbúa
- Horft er til markmiðs laga um hollustuhætti og mengunarvarnir og laga um matvæli um að búa landsmönnum heilnæm lífsskilyrði, og heilnæmt, ómengað umhverfi og örugg matvæli.
- Líklegt að þjónusta fjær íbúum rýri gæði þjónustu við íbúa
- Aukin fjarlægð heilbrigðiseftirlits frá skrifstofum sveitarfélaga, embættum byggingar- og skipulagsfulltrúa, og framkvæmda á vegum sveitarfélaganna mun líklega hafa í för með sér lengri boðleiðir, minna samráð og gæti þannig minnkað gæði þjónustu.
- Aðeins er rætt um flutning á eftirliti sem gefa tekjur, ekki önnur lögbundin verkefni án tekjustofna, eins og umsagnir, ráðgjöf, þjónustu við íbúa, umgengni á lóðum og lendum, umhverfiseftirlit og vöktun á loftgæðum, hávaða og vatnsgæðum
- Hugmyndir hafa ekki verið kynntar fyrir sveitarfélögunum nægilega vel og samráði ábótavant

Í ljósi þess er nauðsynlegt er að gera óháða kostnaðar- og hagsmunagreiningu áður en haldið er lengra

Í formlegu áminningarbréfi ESA er bent á að skorti á samræmingu og gagnsæi í yfirstjórn og framkvæmd eftirlits, gagnrýni þeirra snýr ekki að því að heilbrigðiseftirlitssvæðin sinni ekki hlutverki sínu. Í bréfi ESA er séstaklega fjallað um að eftirlitsstofnunin telji ekki þörf á að breyta fyrirkomulagi eftirlits heilbrigðiseftirlits sveitarfélaga heldur þurfi að bæta samræmingu af hálfu ríkisins. Samræmingarhlutverk MAST og UOS er þegar skilgreint í lögum en hefur ekki verið sinnt af ríkinu af fullum þunga. Þrátt fyrir það vinnur heilbrigðiseftirlitið þétt með Matvælastofnun og Umhverfis- og orkustofnun og fylgir þeirra leiðbeiningum og fyrirmælum.

Að mati nefndarinnar er skynsamleg leið til úrbóta að efla samræmingarhlutverk Umhverfis- og orkustofnunar og Matvælastofnunar með skýru boðvaldi og nægu fjármagni, að einfalda regluverk og tryggja virkt samráð við heilbrigðiseftirlitin um innleiðingu nýrra laga og reglugerða. Auk þess að byggja upp samræmd upplýsingakerfi og gagnagrunna sem auka gagnsæi og uppfylla kröfur ESA.

Einnig þarf að vinna markvisst að því að samræma verklag, gátlista, gjaldskrár og þjálfun starfsfólks um land allt. Það er mat nefndarinnar að með þessum leiðum verði markmið um samræmt, gagnsætt og skilvirkt eftirlit best náð, án þess að gjörbylta kerfinu með tilheyrandi kostnaði, óvissu og skertri þjónustu við íbúa og atvinnulíf.

Heilbrigðisnefnd telur að boðaður innleiðingartími sé óraunhæfur í ljósi þess að það vantar bæði kerfi og ferla og fjármögnun á þeim þá hafa sambærileg stafrænt verkefni tafist verulega og ekki virkað sem skyldi.

Það er mat nefndarinnar að ljúka þarf heildstæðri kostnaðar og áhrifagreiningu hvað varðar ríki, sveitarfélög, atvinnulíf og íbúa áður en lagabreytingar er lagðar fram. Þá er kallað eftir því að fullt samráð verði haft við alla hagsmunaaðila.

Heilbrigðisnefnd Vesturlands tekur undir þær athugasemdir og tillögur sem Samtök heilbrigðiseftirlitssvæða á Íslandi hafa sent inn í samráðsgátt vegna þessa máls.

Ofangreind umsögn var samþykkt á 197. fundi Heilbrigðisnefndar Vesturlands haldinn þann 18. september 2025.